MAKTABGACH TA’LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARINI TAYYORLASHDA XORIJIY TAJRIBALARDAN FOYDALANISH

Dilso‘z Temirova Zafarjon qizi
Guliston davlat pedagogika insituti magistri
dilsoztemirova2308@gmail.com

Annotatsiya:Ushbu tezisda maktabgach ta‘lim tizimining bugungi kundagi rivojlanish tendensiyalari, xususan, bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlashda rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribasini o‘rganish va milliy ta’lim tizimiga tatbiq etish masalalari yoritilgan. Tezisda Finlyandiya, Germaniya va Janubiy Koreya kabi davlatlarning pedagog kadrlar tayyorlashdagi o‘ziga xos yondashuvlari tahlil qilinib, ulardan milliy MTTlar tizimida samarali foydalanish bo‘yicha ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Kompetensiya ,maktabgach ta’lim, pedagogik mahorat, regjio-Emiliya , tarbiyachi , xorijiy tajriba.

Abstract: This thesis highlights current development trends in the preschool education system, focusing on studying the experiences of developed foreign countries in training future educators and implementing them into the national education system. The approach of nations such as Finland, Germany, and South Korea in training pedagogical personnel is analyzed, and scientific-practical proposals and recommendations are developed for their effective utilization within the national preschool education system.

Keywords: Competence, preschool education, pedagogical skill, Reggio Emilia, educator, foreign experience.

Mamlakatimizda maktabgach ta’lim tashkilotlari (MTT) tarmog‘ini kengaytirish va ulardagi ta’lim-tarbiya jarayonini xalqaro standartlar darajasiga ko‘tarish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir.[1]Biroq, har qanday zamonaviy moddiy-texnik baza yoki ilg‘or dasturlar tizimi yetuk professional pedagog kadrlar bo‘lmasa, kutilgan samarani bera olmaydi.[2]

Bugungi kun tarbiyachisi nafaqat bolaga g‘amxo‘rlik qiluvchi shaxs, balki uning individual qobiliyatlarini chizib beruvchi, kreativ fikrlashga undovchi tashkilotchi (fasilitator) bo‘lishi talab etiladi. Bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlash sifatini tubdan yaxshilashda dunyo miqyosida tan olingan va yuqori natija ko‘rsatayotgan xorijiy davlatlar tajribasini tizimli tahlil qilish va ularning ijobiy jihatlarini milliy tizimimizga integratsiya qilish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Jahon ta’lim makonida maktabgach yoshdagi bolalar bilan ishlash va tarbiyachilarni tayyorlashning o‘ziga xos muvaffaqiyatli modellari mavjud. Ularni o‘rganish milliy metodikamizni boyitishga xizmat qiladi

Finlyandiya modeli (Tadqiqotga asoslangan ta’lim): Fin ta’lim tizimida MTT tarbiyachisi nufuzli va yuqori maoshli kasblardan biri hisoblanadi. Tarbiyachilarni tayyorlash oliy ta’limning magistratura bosqichida amalga oshiriladi. Bo‘lajak pedagoglar ta’lim jarayonida faqat tayyor metodikalarni yodlamasdan, bolalar psixologiyasi va rivojlanishini mustaqil tadqiq qilish (research-based) ko‘nikmalariga ega bo‘ladilar. [6]Bu ularga har bir bolaga individual yondashish va erkin muhit yaratish imkonini beradi.[7]

Germaniya tajribasi (Dual ta’lim tizimi): Nemis pedagogika oliy maktablarida nazariya va amaliyotning uzviyligi "dual tizim" orqali ta’minlanadi. Talabalar haftaning 2-3 kunini universitetda nazariy bilimlarni o‘rganishga, qolgan kunlarini esa bevosita maktabgach ta’lim tashkilotlarida tarbiyachi yordamchisi sifatida ishlashga sarflaydilar. Bu usul bitiruvchining ish faoliyatini boshlagan ilk kunidanoq kasbiy stressga tushmasligini va muhitga to‘liq moslashgan bo‘lishini kafolatlaydi.[5]

Regjio-Emiliya va Montessori yondashuvlari (Italiya): G‘arb mamlakatlarida tarbiyachilar tayyorlash dasturlariga ushbu erkin metodikalar chuqur singdirilgan. Regjio-Emiliya yondashuviga ko‘ra, bola dunyoni o‘zi tushunishi uchun "yuzta tilga" (rasm, qo‘shiq, o‘yin, qurish va h.k.) ega. Tarbiyachi bu jarayonda bolaga buyruq bermaydi, balki u bilan teng huquqli hamkor sifatida muhit yaratadi.[8]

Xorijiy tajribalarning ijobiy jihatlarini tahlil qilgan holda, mamlakatimizda MTT tarbiyachilarini tayyorlash tizimini takomillashtirish bo‘yicha quyidagi amaliy takliflarni ilgari surish mumkin:

Oliy ta’limda amaliyot ulushini oshirish: Pedagogika yo‘nalishidagi talabalarning MTTlardagi haftalik va semestrlik amaliyot soatlarini ko‘paytirish, xuddi Germaniya tajribasidek dual ta’lim elementlarini o‘quv rejalariga faol kiritish.[5]

STEAM va raqamli kompetensiyalarni kuchaytirish: Bo‘lajak tarbiyachilarga bolalarning mantiqiy va kreativ fikrlashini rivojlantiruvchi zamonaviy STEAM (fan, texnologiya, muhandislik, san’at va matematika) texnologiyalarini o‘rgatish hamda ularni bolalar uchun xavfsiz raqamli o‘quv resurslaridan foydalanishga o‘rgatish.[4]

Inklyuziv ta’limga tayyorlash: Rivojlangan davlatlar tajribasidan kelib chiqib, har bir bo‘lajak tarbiyachiga MTTlarda alohida ehtiyojga ega bo‘lgan (inklyuziv) bolalar bilan ishlashning psixologik va metodik asoslarini chuqur o‘rgatish.[9]

Maktabgach ta’lim tashkilotlari tarbiyachilarini tayyorlash jarayoniga xorijiy ilg‘or tajribalarni integratsiya qilish masalasini tizimli tahlil qilish natijasida quyidagi umumiy xulosalarga kelish mumkin.

1.Kasbiy tayyorgarlik darajasini yuksaltirish: Finlyandiya tajribasi shuni ko‘rsatadiki, maktabgach ta’lim sifatini oshirishning eng birlamchi omili – tarbiyachining ilmiy va akademik salohiyatidir. Bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlashda faqatgina tayyor metodik ko‘rsatmalarni o‘rgatish bilan cheklanmay, ularda tadqiqotchilik ko‘nikmalarini (research-based competence) shakllantirish lozim .

2.Nazariya va amaliyot uzviyligining yangi modeli: Germaniyaning dual ta’lim tizimi milliy oliy ta’lim tizimimiz uchun muhim namuna bo‘la oladi. Talabalarni universitet auditoriyalarida uzoq vaqt nazariy darslar bilan band qilish o‘rniga, haftalik o‘quv yuklamasining salmoqli qismini bevosita MTTlardagi amaliy faoliyatga yo‘naltirishni ta‘minlah zarur .

3.Bolaga yo‘naltirilgan zamonaviy yondashuvlarni o‘zlashtirish: Regjio-Emiliya, Montessori kabi dunyo miqyosida tan olingan metodikalarning tarbiyachi tayyorlash dasturlariga singdirilishi pedagogik tafakkurni o‘zgartirishga xizmat qiladi. Zamonaviy tarbiyachi bolaga faqat ma’lumot beruvchi subyekt emas, balki bolaning ichki potensialini yuzaga chiqaruvchi, u bilan teng huquqli muloqotga kirisha oladigan hamkor va fasilitator darajasiga ko‘tarilishi lozim.

Milliy va xalqaro andozalar sintezi: Xorijiy tajribalardan foydalanish – bu chet el andozalarini ko‘r-ko‘rona va mexanik tarzda milliy tizimiga ko‘chirishni anglatmaydi. Aksincha, G‘arb davlatlarining eng ilg‘or ta’limiy-texnologik yutuqlarini olib, ularni o‘zbek xalqining milliy qadriyatlari, sharqona tarbiya va oila institutining o‘ziga xos xususiyatlari hamda mamlakatimiz qonunchilik talablari bilan oqilona sintez qilish lozim.

Umuman olganda, maktabgach ta’lim tashkilotlari tarbiyachilarini xalqaro tajriba asosida tayyorlash strategiyasi uzoq muddatli istiqbolda mamlakatimizda intellektual, ijodiy va jismoniy jihatdan sog‘lom bo‘lgan raqobatbardosh avlodni tarbiyalashning eng mustahkam poydevori bo‘lib xizmat qiladi .

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgach ta’lim va tarbiya to‘g‘risida"gi O‘RQ-595-sonli Qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida"gi PF-5847-sonli Farmoni.
3. Shavkat Mirziyoyev. "Yangi O‘zbekiston strategiyasi". – Toshkent: "O‘zbekiston" nashriyoti, 2021. – 464 b.
4. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. "Ta’limda innovatsion texnologiyalar (pedagogik texnologiya turlari va ulardan darsda foydalanish)". – Toshkent, 2010. – 180 b.

5. Grosch, M. "Developing a Dual System of Vocational Education and Training: The German Model and its International Transfer". *International Journal of Training Research*, 2017. Vol. 15, No. 2, pp. 143–158.

6. Niemi, H., Toom, A., & Kallioniemi, A. "Teacher Education in Finland: Next Generation". – Rotterdam: Sense Publishers, 2016. – 264 p.

7. Sahlberg, P. "Finnish Lessons 3.0: What Can the World Learn from Educational Change in Finland?". – New York: Teachers College Press, 2021. – 240 p.

8. Edwards, C., Gandini, L., & Forman, G. "The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Experience in Transformation" (3rd Edition). – Santa Barbara: Praeger, 2012. – 411 p.